

РИЗИК-ОРІЄНТОВНИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ АГРАРНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті ідентифіковано та охарактеризовано ризики, які виникають у процесі викладання іноземної мови у вищих аграрних закладах освіти на основі застосування таких теоретичних методів, як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Зокрема, розглянуто квалітативний ризик (ризик незабезпечення набору достатньо якісних студентів), рекрутинговий ризик (ризик формування студентського контингенту), ризик недосягнення основної мети навчання іноземній мові в аграрному виші, яка полягає у забезпеченні рівня, достатнього для практичного використання іноземної мови в майбутній професійній діяльності спеціалістів аграрного сектору, ризик низької мотивації студентів в оволодінні іноземної мови, а також репутаційний ризик. Для кожного з цих ризиків наведено приклади заходів, що знижують ступінь ризику, та механізмів своєчасного його попередження.

Ключові слова: викладання, іноземна мова, вищі аграрні заклади освіти, професійна підготовка, ризик-орієнтовний підхід, рекрутинговий ризик, репутаційний ризик, ризик низької мотивації.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий економічний простір та соціально-економічні перетворення на національному рівні зумовили необхідність в модернізації системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі. Одним із основних напрямів стала підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які зможуть гідно конкурувати на міжнародному ринку праці. Конкурентоспроможність і працевлаштування випускників аграрних вишів у європейському економічному просторі передбачають не лише високий рівень володіння професійними знаннями, вміннями й навичками, а й належний рівень і якість фахової іншомовної комунікативної компетенції. Тому формування такої компетенції студентів є складовою процесу викладання іноземної мови в аграрних вищих навчальних закладах. У зв'язку з тим, що однією з тенденцій професійної підготовки фахівців аграрної галузі є розширення міжнародної діяльності, підвищилися вимоги держави та суспільства до якості викладання іноземної мови. Але іншомовна підготовка фахівців аграрних спеціальностей має певні проблеми та ризики.

Аналіз актуальних досліджень. Незважаючи на те, що проблема впровадження ризик-орієнтовного підходу до викладацької та науково-дослідної

діяльності вищих навчальних закладів набуває все більшої актуальності, вона залишається не до кінця вирішеною. У розвідках таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Л. Віткін, Т. Костюкова, І. Лисенко, А. Сбруєва, Т. Удовиська, Г. Хімічева, П. Щеглов, здійснено аналіз можливих ризиків, що загрожують функціонуванню системи вищої освіти. Зокрема, Т. Удовиська досліджувала ризики вітчизняної освітньої галузі, від яких так чи інакше залежить якість підготовки фахівців.

Проблематика формування професійної іншомовної комунікативної компетенції у студентів немовних ВНЗ досліджувалася у працях таких вітчизняних науковців, як Д. Бубнова, М. Волошинова, Н. Гальскова, Н. Драб, Н. Зінукова, Т. Корж, З. Корнєва, С. Радецька, Ю. Семенчук, О. Устименко, І. Федорова та інші. У наукових розвідках Є. Агаркової, М. Аріян, О.Тарнопольського висвітлено питання, пов'язані із специфікою викладання іноземної мови у нелінгвістичних вишах.

Мета статті – визначити та охарактеризувати ризики у викладанні іноземної мови у вищих аграрних закладах освіти.

Методи дослідження. Для реалізації сформульованої мети використано систему взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих методів, зокрема загальнонаукових – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, що дали змогу з'ясувати особливості ризиків, що виникають у процесі викладання іноземної мови в аграрних вишах.

Виклад основного матеріалу. Особливості викладацької діяльності в межах такої навчальної дисципліни як іноземна мова у вищих аграрних закладах освіти передбачають виникнення певних видів ризиків, що можуть становити пряму загрозу якості і безперервності навчального процесу. Згідно з практикою ризик-менеджменту у світових освітніх системах, зокрема британській, одним із основних етапів впровадження ризик-менеджменту є виявлення ризиків, що мають істотний вплив на процес викладання, та розташування їх за ступенем пріоритету. Найчастіше ризики ранжуються за ступенем тяжкості їх наслідків саме для викладацької та науково-дослідної діяльності університету [1].

У процесі ідентифікації нами в першу чергу розглядаються ризики, що мають істотний вплив на процес викладання іноземної мови в аграрному виші. Одним із основних ризиків є квалітативний (від англ. quality – якість), тобто ризик незабезпечення набору достатньо якісних студентів та зниження їх рівня володіння іноземною мовою. Згідно з класифікацією української дослідниці Т. Удовицької, такі види ризиків можна віднести до ризиків на «вході» (ризиків під час вступу до ВНЗ) [6]. У навчальному процесі виникають труднощі, які полягають у тому, що ряд студентів аграрних вишів мають недостатній базовий рівень підготовки із дисципліни «Іноземна мова». Про низький рівень такої підготовки говорить і той факт, що, наприклад, за результатами ЗНО з іноземної мови за 2015 рік, із загальної кількості абітурієнтів, що склала 71 тис., лише 13 осіб набрали максимальну кількість тестових балів, а не подолали поріг успішності 13,3%, або 9 тис. 480 абітурієнтів. 21,3% від загальної кількості тих, хто складав іспит, навіть не розпочали виконувати письмову частину тесту [1; 3].

У більшості випадків випускники шкіл з високим рівнем знань з іноземної мови вступають до лінгвістичних вишів. Тому викладачам аграрних закладів вищої освіти доводиться працювати зі студентами не лише з низьким, але й різним рівнем володіння іноземною мовою (від сильного до слабкого), що створює певні труднощі при подальшому навчанні студентів.

Згідно з етапами ризик-менеджменту, після ідентифікації та аналізу виявлених ризиків необхідно визначити способи їх усунення або зниження, залежно від величини й значущості кожного з ризиків, й, уживши відповідних заходів, оцінити їхню ефективність [1]. Отже, одним із основних заходів, що можуть знизити рівень квалітативного ризику, тобто ризику незабезпечення якісного складу студентських контингентів аграрного університету, є відповідний добір методів, прийомів і форм роботи на заняттях з іноземної мови, що будуть ефективними у процесі викладання дисципліни студентам з різним рівнем попередньої підготовки. Механізмом своєчасного попередження вищезазначеного ризику може стати моніторинг якісних показників набору студентів.

Незважаючи на той факт, що вивчення іноземної мови є невід'ємним компонентом підготовки висококваліфікованих спеціалістів, останнім часом спостерігається негативна тенденція до зменшення кількості годин, відведених на таку дисципліну. У зв'язку з цим існує ризик недосягнення основної мети навчання іноземній мові в аграрному вищі, яка полягає у забезпеченні рівня, достатнього для практичного використання іноземної мови в майбутній професійній діяльності спеціалістів аграрного сектору. Одним із заходів щодо мінімізації наслідків такого ризику може бути виробниче стажування як важливий компонент розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі. Працюючи на фермерських підприємствах таких зарубіжних країн, як Австрія, Австралія, Данія, Канада, Німеччина, Польща, США, Фінляндія та ін., студенти мають можливість випробувати свої знання з мови в іноземному середовищі, поєднуючи сільськогосподарську практику з процесом удосконалення знань з іноземної мови. До комплексу заходів, які можуть бути впроваджені для зниження рівня такого ризику, належить також зміцнення зв'язків із провідними університетами європейських країн та укладання угод про обмін студентами з провідними вітчизняними та зарубіжними вищими навчальними закладами.

У контексті досліджуваної проблеми доцільно, на нашу думку, зазначити, що ризик зниження обсягу годин на вивчення іноземної мови пов'язаний з рекрутинговим ризиком, тобто ризиком формування студентського контингенту. Причинами виникнення такого ризику є демографічна ситуація в країні, політика з боку держави, фінансова неспроможність населення в отриманні освітніх послуг за високою ціною, жорсткі умови вступу до ВНЗ та ін. [5, 144]. Зменшення кількості студентів призводить до зменшення обсягу навантаження та скорочення професорсько-викладацького складу, що може негативно позначитися на якості освітнього процесу, зокрема викладання іноземних мов.

Заходами, що знижують ступінь рекрутингового ризику, можуть стати такі: обґрунтована і цілеспрямована рекламна політика вищого навчального закладу, механізми виживання в умовах конкуренції, заохочувальні програми для вступників, налагодження зворотного зв'язку зі школами, ефективна

профорієнтаційна робота та взаємодія з батьками майбутніх абітурієнтів тощо [7, 81]. Механізмом своєчасного попередження ризику зниження студентського контингенту може стати моніторинг кількісних показників набору студентів та прогнозування обсягів набору на основі попередніх анкетних даних випускників шкіл щодо пріоритетності вишів та списків вищих навчальних закладів, у які абітурієнти будуть подавати заяви на вступ, від найбільш до найменш прийнятних.

Іншим ризиком з високим ступенем пріоритетності є ризик низької мотивації студентів в оволодінні іноземної мови. Під час викладання іноземної мови викладачі аграрних вишів часто стикаються з проблемою неоднозначного ставлення студентів аграрних спеціальностей до свого предмету і з відсутністю розуміння зв'язку між їх майбутньою професійною діяльністю та знанням іноземної мови. Студенти приділяють більшу увагу фаховим дисциплінам і вважають, що вивчення іноземної мови тільки відволікає їх від оволодіння професійно важливими знаннями і навичками.

Для мінімізації такого виду ризику в аграрних закладах вищої освіти введено навчальну дисципліну «Іноземна мова для професійного спілкування», яка забезпечує формування адаптації студентів до професійної діяльності. Зміст навчання іноземній мові в рамках такої дисципліни пов'язаний зі змістом професійної підготовки студентів аграрних спеціальностей. Іноземна мова має інтегруватися з іншими предметами професійної підготовки, загальнопрофесійними та спеціальними циклами [4]. Іншими заходами, що знижують рівень ризику низької мотивації студентів в оволодінні іноземної мови, можуть бути такі: систематичний перегляд та оновлення навчальних курсів та програм на кафедрах, контроль якості навчальної діяльності тощо. Механізмами своєчасного попередження вищезазначеного ризику можуть бути такі: аналіз причин низької мотивації студентів, щорічне опитування студентів про якість викладання іноземної мови, щорічне оцінювання результатів опитування щодо працевлаштування випускників тощо.

Уважаємо за необхідне зазначити, що всі вищевказані ризики містять складову репутаційного ризику, пов'язаного з недоліками основних видів діяльності аграрного університету, серед яких – процес викладання іноземної мови. Серед комплексу заходів, що можуть знизити рівень репутаційного ризику вищого навчального закладу, є такі: стратегічний та оперативний моніторинг усіх важливих аспектів діяльності університету, моніторинг рейтингів вишу, зміцнення зв'язків із провідними іноземними університетами тощо. Механізмами своєчасного попередження репутаційного ризику можуть стати такі: моніторинг кількісних та якісних показників набору студентів; моніторинг зовнішнього висвітлення діяльності закладу у мас-медіа та ін.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи все вищесказане, можна констатувати, що викладання іноземної мови у вищих аграрних закладах освіти пов'язане з виникненням певних проблем і ризиків, які можуть негативно позначитися на якості і безперервності такого процесу. Ключовими ризиками, що мають найбільш істотний вплив, є квалітативний ризик, рекрутинговий ризик, ризик недосягнення основної мети навчання іноземній мові в аграрному виші, а також репутаційний ризик, який може виникнути у результаті реалізації вищевказаних ризиків. У контексті досліджуваної проблеми слід зазначити, що ризики, що виникають у процесі викладання іноземної мови в аграрних ВНЗ, пов'язані між собою. Після реалізації таких видів ризику найбільш імовірно настануть події, які будуть мати найсерйозніші наслідки не лише на процес викладання іноземної мови, а й на функціонування університету в цілому.

Отже, належне ранжування ризиків за ступенем їх пріоритетності та вчасне визначення ефективних заходів мінімізації наслідків таких ризиків може стабілізувати діяльність аграрного вишу та впорядкувати процеси, що відбуваються в межах цієї установи.

Перспективи подальших наукових розвідок. У подальших дослідженнях вважаємо за доцільне визначити можливості застосування елементів прогресивного досвіду європейських університетів у контексті досліджуваної проблеми в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. ЗНО-2015: деякі підсумки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/454-zno-2015-deyaki-pidsumki>
2. Ключкова Т. І. Тенденції розвитку менеджменту ризиків в університетах Великої Британії : дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. І. Ключкова. – Суми, 2015. – 251 с.
3. Лікарчук І.: Від «колядників» не маю відбою. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/columnists/vid-kolyadnikov-ya-y-dosi-ne-mayu-vidboyu-178140_.html
4. Очкас А., Хрипливий А. Специфіка вивчення англійської мови в технічному вищому навчальному закладі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://didactics.ucoz.ua/_ld/2/237_dtip12v01-069.pdf
5. Сергеева Л. Н. Особливості внутрішніх ризиків ВНЗ із точки зору управління / Л. Н. Сергеева, А. А. Єлесіна // Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Економічні науки. – 2012. – № 3 (15). – С. 140–147.
6. Удовиська Т. А. Проблеми у функціонуванні системи вищої освіти: аналіз можливих ризиків / Т. А. Удовиська // Грані. – 2012. – № 1 (81). – С. 134–137.
7. Хімичева Г. І. Аналіз і обґрунтування ризиків інноваційної діяльності ВНЗ / Г. І. Хімичева, Л. М. Віткін, О. В. Бобрусь // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 56 (1029). – С. 76–83.

РЕЗЮМЕ

Т.И. Ключкова, А.Н. Кобжев. Риск-ориентированный подход к преподаванию иностранных языков в аграрных высших учебных заведениях.

В статье идентифицированы и охарактеризованы риски, которые возникают в процессе преподавания иностранного языка в аграрных высших учебных заведениях на основе применения таких теоретических методов, как анализ, синтез, сравнение и обобщение. В частности, рассмотрены квалитативний ризик (ризик необеспечения набора достаточно качественных студентов), рекрутинговий ризик (ризик формування студентського контингенту), ризик недостиження основної цілі навчання іноземній мові в аграрному вузі, котра заключається в забезпеченні рівня, достатнього для практичного використання іноземної мови в майбутній професійній діяльності фахівців аграрного сектора, ризик низької мотивації студентів в оволодінні іноземної мови, а також репутаційний ризик. Для кожного з цих ризиків приведені приклади заходів, що знижують ступінь ризику, і механізми своєчасного їх запобігання.

Ключевые слова: преподавание, иностранный язык, аграрные высшие заведения образования, профессиональная подготовка, риск-ориентированный подход, рекрутинговий ризик, репутаційний ризик, ризик низької мотивації.

SUMMARY

T.I. Klochkova, A.N. Kobzhev. A Risk-Based Approach to Teaching Foreign Languages in Agrarian Higher Education Institutions.

The article focuses on the identification and analysis of the risks that may arise in the process of teaching foreign languages in the agrarian higher educational institutions. The theoretical methods, such as analysis, synthesis, comparison and generalization, have been applied in order to meet the goal of this paper.

The author characterizes the risks of high priority, such as the qualitative risk (risk of failure to attract students who are identified as gifted and talented), the recruitment risk (risk of inability to recruit enough student contingent), the risk of failing to achieve the main goal of foreign language teaching in the agrarian universities, which is to ensure a sufficient level for practical use of a foreign language in the future professional activity of specialists in the agrarian sector, the risk of low student motivation in learning a foreign language, as well as the reputational risk. The above mentioned risks are connected to, or dependent upon, the reputational risk. It is important to understand the relationship between these types of risks so that they can be effectively prioritized.

Having identified the key risks in the process of teaching foreign languages in the agrarian universities, consideration has then been given to how they should be managed to reduce their probability or impact, should they occur. It is essential to understand the interaction between the identified risk and mitigation. One risk may require several mitigations to be in place to ensure it is effectively managed. The examples of appropriate risk mitigation measures which may reduce the impact of each risk on the process of teaching foreign languages in the agrarian higher educational institutions are given along with the detailed risk description. The mitigation measures to be put in place are followed by early warning mechanisms essential for timely prevention of occurring adverse events in teaching process.

The further research should focus on the possibility to use the experience and best practice of the European universities under the issue being studied in Ukraine. The European model of risk-based approach to teaching foreign languages is a good source of reference for the Ukrainian agrarian higher school.

Keywords: *teaching, foreign language, agrarian higher educational institution, professional training, risk-based approach, recruiting risk, reputational risk, risk of low motivation.*